

ILMASTOTOIMET JA SOSIAALIPOLITIikka

Marja Järvelä: *VTT, Suomen ilmastopaneelin jäsen, professori emerita, Jyväskylän yliopisto*

marja.jarvela@jyu.fi

Janus vol. 26 (3) 2018, 256–263

Kommentoin seuraavassa professori Ian Gough esitelmää, jonka hän piti Jyväskylässä sosiaalipolitiikan päivillä syyskuun 2017. Vain hieman myöhemmin hän julkaisi ilmastopolitiikkaa koskevan kokonaisen teoksen *Heat, Greed and Human Need* (Gough 2017). Joudun myöntämään, että sen lukeminen on minulla vielä kesken. Niinpä seuraava puheenvuoroni on melko tarkka käännös siitä, minkä puhuin Sosiaalipolitiikan päivillä. Kommentoin yhteensä viittä eri teemaa. Nämä liittyvät siihen, miten mielestäni yhteiskuntatieteilijöiden ja erityisesti sosiaalipolitiikkojen olisi hyvä lähestyä eri tieteiden ja politiikan piirissä ajankohtaiseksi tullutta, kasvavaa ilmastoteemaa. Kommenttini taustalla on yleinen ajatus, että tänä päivänä ei enää riitä, että havaitaan itse ilmastonmuutos. On pohdittava ilmastotoimien eli ilmastonmuutoksen hillinnän ja siihen sopeutumisen tehokkuutta ja ilmastotoimien sosiaalisia seuraamuksia. Käsiteltävät teemat ovat 1) utopia vs. dystopia, 2) equity/tasa-arvo, 3) kulutus, 4) ilmastotoimien sosiaalinen hyväksyttävyys sekä 5) ilmastopolitiikka ja tieteen kieli. Aloitan yleisestä visiosta: mihin maailma on menossa?

UTOPIA VS. DYSTOPIA

Globaali ilmastonmuutos, nyt kun se on jo laajasti havaittu ja suureksi ongelmaksi tunnistettu, tekee pitkän varjon ihmiskunnan tulevaisuuden ylle. Usein aikakauttamme kuvataan antroposeeniksi, jossa ihmisellä on luontoon nähden hallitseva asema tai ainakin järeät keinot muokata luontoa tahtonsa mukaan (Zalasiewicz ym. 2011). Ilmastonmuutos on yksi tämän käytännön seuraamuksista. On ennakoitu, että ilmastopoliittisten hiilipäästövähennysten jäädessä saavuttamatta kuljemme kohti vielä uutta geologista kautta, plutoseenia (Glikson 2017). Professori Ian Gough viittaa esitelmässään plutoseeniin, mutta hän tarkoittaa sillä jotain muuta kuin mihin käsitteellä monitieteellisessä ilmastotiedepohjaisessa keskustelussa viitataan. Professori Goughin tulkitsemana plutoseeni viittaa plutokratiaan ja yhteiskunnalliseen tilaan ja tilanteeseen, jossa vain harvoilla on mahdollisuus suojautua ilmastonmuutoksen haittavaikutuksilta. (kts. myös Räikkönen 2016; Ulvila & Wilén 2017.)

Yhteiskuntatieteilijänä en ole kaivannut oppialalle omaa plutoseenin käsitettä. Olen nähnyt ilmastonmuutoksen enemmänkin uutena laajaa ja syvää ymmärrystä vaativana kestävästä kehityksen kysymyksenä. Tässä kehityksessä on kes-

keistä sovittaa yhteen kestäväan kehityksen pääulottuvuuksien eli ekologisen, taloudellisen ja sosiaalisen/kulttuurisen ulottuvuuden kannalta tärkeät ilmastopoliittiset tavoitteet. Yhteiskuntatieteilijät pystyvät mielestäni parhaiten antamaan asiantuntijatukea niille, joiden on aika toimia ilmastopolitiikassa, käyttämällä jo vakiintunutta kestäväan kehityksen ajattelua kuin tarjoamalla uusia globaaleja visioita (geologisia tai yhteiskuntatieteellisiä) antroposeenista ja plutoseenista.

On totta, että kestäväan kehityksen käsitettä on arvosteltu sen yleisyydestä, kaiken sallivuudesta ja epämääräisyydestä, mutta toisaalta ilmastomuutoksen ja ilmastotoimien tarkastelu tuo uutta jäsenystä ja terävyyttä kestäväan kehityksen tarkasteluun. Mitä erityisesti ilmastopolitiikkaan tulee, kyse on perimältään ekologisten ja sosiaalisten arvojen ja myös arvonmenetysten yhteensovittamisesta sosiaalisesti mahdollisimman oikeudenmukaisella tavalla maailmassa, jossa käydään kovenevaa taistelua niukkenevista resursseista ja elinkelpoisesta elintilasta.

Yksi kestäväan kehityksen varhain tunnistettuja ansioita ilmastomuutoksen ja ilmastopolitiikan ymmärtämisessä on korostaa paikan ja mittakaavan kysymystä yhteiskuntapolitiikassa. Viitataan tällä erityisesti Local Agenda -asiakirjaan, joka vahvistettiin Rion ympäristökokouksessa jo vuonna 1992. (ks. UN Documents; ks. myös Lafferty & Eckerberg 2013.) Tämä ajattelu ja asiakirja on inspiroinut tuhansia ja taas tuhansia kehitystoimia ja -aloitteita ympäri maailman ja luonut ymmärrettävän kehityksen paitsi paikallisille toimille myös

kansainvälisille paikallisten toimijoiden verkostoille ja yhteisöille.

Paikallinen ilmastotyö on erittäin tärkeää, mutta tarvitsemme edelleen myös globaalia ilmastopolitiikkaa, jotta voimme puolustaa tasa-arvoon ja oikeudenmukaisuuteen tähtäävää sosiaalipoliittikkaa ilmastomuutoksen hillintätoimien yhteydessä. Plutoseenin tuominen käsitteenä keskusteluun on yllä esittämästäni kriitistä huolimatta sikäli kiinnostava näkökulma, että tämä visio vaatii meitä kysymään, kuinka paljon meillä ylipäänsä on tai voi olla yhteiskuntapoliittista kontrollia suhteessa tulevaisuuteen ja ilmastomuutokseen. Plutoseenin idean istuttaminen nykyiseen yhteiskuntapoliittiseen keskusteluun on kuitenkin sikäli haastavaa, että toimijat eri ilmastopolitiikan sektoreilla mielellään ajattelevat, että elämme jotenkin pysyvästi antroposeenissa, joka on taivuteltavissa ihmisen tahdon mukaisesti monin tavoin. Jokin kehitysoptimismi on siis edelleen yleistä ja pidän tärkeänä, että yhteiskuntatieteilijöinä emme keskity kuvittamaan ilmastomuutoksen dystopiaa, vaan osallistumme antroposeenilähtöiseen keskusteluun omilla kriittisillä kommentteillamme ja etsien toteuttamiskelpoisia kestäväan kehityksen yhteiskunnallisia muutospolkuja (societal transitions) (Driessen ym. 2013). Näin voimme parhaiten lisätä nykyisen ilmastopolitiikan kunnianhimoa.

Juuri yhteiskunnallisten muutospolkujen tunnistajana voimme arvostaa suuresti professori Ian Goughin työskentelyä ilmastopolitiikan tutkijana. Hän on tuonut sosiaalipoliittista syvyyttä ilmastopolitiikan ideointiin asettamalla kysymyksen tarpeista uudella tavalla il-

mastotoimien yhteydessä. Samalla hän on avannut keskustelun ilmastotoimien eriarvoistavista vaikutuksista ja mahdollisuudesta kehittää näitä vaikutuksia lieventäviä kompensatioita. Kompensatioita tarvitaan erityisesti taloudellisesti niukasti elävien toimeentulon pitämiseen kohtuullisella tasolla ja sosiaalisen tasa-arvon turvaamiseksi. Esimerkiksi uudet ilmastotoimet liikenteessä on tarpeen kohdentaa niin, että niiden mahdolliset eriarvoistavat vaikutukset kompensoidaan erityisin sosiaalipoliittisin toimin.

EQUITY/TASA-ARVO

Yksi yhteiskuntatieteilijöiden tärkeistä tehtävistä ilmastopoliitikan suunnittelussa ja keskustelussa on siis tuoda esille oikeudenmukaisuuden ja tasa-arvon näkökulma. On mielenkiintoista, ettei tämä näkökulma ole toistaiseksi ollut paljoakaan esillä Suomessa, vaikka meillä on globaalisti katsoen voimakas tasa-arvon ja vahvan hyvinvointivaltion perinne. Meillä ilmastopoliitiikka on nähty etenkin insinööritieteiden ja taloustieteiden työkenttänä. Näiden alojen asiantuntijoiden tehtävä on laatia mallinnettuja laskelmia ja skenaarioita tuotannon kasvihuonekaasupäästöistä – mutta yhä enemmän myös kulutuksen päästöistä, päästökaupan vaikutuksista talouteen sekä sellaisista infrastruktuurin kehittämistarpeista, joilla pyritään kustannustehokkaasti kohti hiilineutraalia yhteiskuntaa. Näiden toimien mahdolliset suorat tai epäsuorat vaikutukset kansalaisten toimeentuloon ja tulonjakoon on jätetty toistaiseksi arvioimatta. Niinpä ilmeisesti ajatellaan, että ilmastopoliitikan mahdollisesti tuomiin sosiaalisiin epäkohtiin voidaan

puuttua ”myöhemmin” nykyisen sosiaalipoliittisen järjestelmää puitteissa tai sen toimintaa korjaamalla käyttäen perinteisiä menetelmiä kuten progressiivista tuloverotusta ja työttömyystukea.

Maailmassa, jossa ilmastomuutoksen lisäksi muutkin tekijät lisäävät sosiaalista eriarvoisuutta, ilmastopoliitikan sosiaalisiin vaikutuksiin ja seuraamuksiin tulisi suhtautua ennakoiden ja huolellisesti. Vahva ilmastopoliitiikka voi esimerkiksi tulevaisuudessa edellyttää kotitalouksilta, että ne vähentävät merkittävästi energiankulutuksensa hiilijalanjälkeä. Tämä puolestaan vaatii kotitalouskohtaisia investointeja, joilla tavoitellaan hiilipäästötöntä lämmitystä ja ekotehokkuutta kotitalouksien sähkönkäyttöön esimerkiksi laitekannan uusimisen avulla.

Voimme olla erityisen kiitollisia professori Goughille siitä, että hän on tuonut ilmastopoliittiseen keskusteluun esimerkkejä Iso-Britanniasta. Ne kertovat selkeästi, että jälkikäteen korjaavat yritykset tasoittaa sosiaalipoliitikan keinoin epätasa-arvoa aiheuttavia ilmastopoliittisesti perusteltuja reformeja eivät toteudu helposti. Tämän johdosta Britanniassa ja muualla on jo syntynyt uudenlaista epätasa-arvoa, johon viitataan usein energiaköyhyyden nimellä. Energiaköyhyyttä esiintyy yleensä väestössä, joka muutoinkin on pienituloista.

Samalla kun kannamme huolta ilmastotoimien mahdollisista/todennäköisistä eriarvoistavista vaikutuksista, on tärkeää muistaa myös, että ilmastotoimien on kuitenkin oltava yhteisötasolla tehokkaita. Niinpä ilmastopoliitiikka ei ole sosiaaliselta dimensioltaan vain kysymys eri väestöryhmien ja yksilöi-

den suhteellisista osuuksista ilmasto- toimien kohteena, vaan kyse on myös ”ekososiaalisesta projektista”, johon kaikkien kansalaisten ja yhteisöllisten toimijoiden tulisi voimavarojensa mukaan panostaa. Niinpä tarvitsemme ekososiaalista politiikka systeemitasolla ja eri skaaloissa.

Kansalaisia ajatellen ilmastopolitiikan ja sosiaalipolitiikan rajapinnalla ei siis ole kysymys vain ihmisten ja eri toimijoiden oikeuksista vaan myös velvollisuuksista. Ihmisillä on erilaiset resurssit antaa panoksensa toimiin ilmastonmuutoksen hillinnässä ja sopeutumisessa. Näyttää siltä, että mitä enemmän ilmastopolitiikka alkaa taipua hillinnän ohessa sopeutumisen suuntaan – mikä näyttää vääjäämättömältä tulevaisuudessa – sitä enemmän tunnistamme eriytyvää yksilöiden, kotitalouksien ja yhteisöjen haavoittuvuutta. Tämä koskee etenkin globaalia maisemaa. Maailman mitassa ilmastonmuutoksen ja ilmastotoimien vaikutukset eivät näytä seuraavan tasa-arvoistavaa trendiä. Tiedämme jo nyt, että jotkut väkirikkaat alavat alueet saattavat tulla elinkelvottomiksi ilmastonmuutoksen edetessä joko pysyvästi tai tilapäisesti, mikä puolestaan johtaa globaalisti nykyistäkin suurempiin muuttovirtoihin maailmassa. Sosiaalipoliittisesti ehkä juuri globaali muutto on isoimpia haasteita yhteiskuntapolitiikalle jo tällä vuosisadalla.

Globaalin tasa-arvon näkökulmasta näyttää siltä, että ilmastokysymys on yhä edelleen ennen kaikkea Pohjoisen ja Etelän välinen jännitteinen kysymys. Tämä on näkynyt vuoden 2015 Pariisin konsensuksen jälkeen haastavina asetelmina ilmastopimuksen toimeenpanoon liittyvissä neuvotteluissa.

Ilmastopolitiikan toimeenpanoa sekä Pohjoisen ja Etelän jännitettä ajatellen ilmastonmuutos kiteytyy myös sosiaalisen sukupuolen kysymyksenä. Tyttöjen kouluttaminen kehittyvissä maissa on aivan keskeinen sosiaalinen strategia myös ilmastotoimien onnistumista ajatellen. Tämä tunnustetaan sekä YK:ssa että monissa muissa kansainvälisen kehitystyön johtavissa organisaatioissa.

On hyvä muistaa myös, että globaalitalouden megatrendit ja suurten toimijoiden roolit ilmastopolitiikassa ovat muuttuvia. Kiinalla on kasvava rooli ilmastopolitiikassa ja sen rooli on muuttunut paljon verrattuna Rion vuoden 1992 ympäristökokouksen aikaisiin kestävä kehityksen ja ilmastopolitiikan linjauksiin. Kiina edustaa nykyisin jo monissa kohdin ilmastopolitiikan edelläkävijyyttä, kun taas Yhdysvallat on siirtynyt jyrkälle sivuraiteelle presidentti Donald Trumpin kaudella. Niinpä globaalin ilmastopolitiikan johtajuuden kysymys on paljolti ratkaisematta ja paikallisten toimijoiden rooli korostuu. Maailmassa on siis tilaa uusille asetelmille, kunhan vain löytyy riittävää kunnianhimoa ja poliittista tahtoa panna toimeen syvällisiä uudistuksia ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi.

KULUTUS

Yksi Ian Goughin tärkeistä ja erityisen ajankohtaisista näkökulmista ilmastopoliittiseen keskusteluun on tähdentää kestävä kulutuksen merkitystä ilmastopolitiikan osana. Joissakin ilmastopolitiikan eturivin maissa yhä ajatellaan, että energiasysteemin, infrastruktuurin ja teollisen tuotannon transformaatiot riittävät ilmastonmuutoksen hillintä-

toimiksi. Kestävä kulutus ei ole muoutunut osaksi kansallista ilmastonmuutoksen hillintästrategiaa.

Jos kuitenkin katsotaan korkean kulutuksen maita tarkemmin, nähdään että monet kansalaiset eivät enää usko ilmastonmuutoksen torjunnassa pelkkään infrastruktuuri- ja teollisuuspolitiikkaan, vaan ovat ryhtyneet oma-toimiseen kulutuksen järjeistämiseen tavoitellen pienempää hiilijalanjälkeä tai ”vihreän kulutuksen” mallia. Kansallisvaltioilla näyttää olevan kova kynnyks lähteä aktiivisesti tukemaan tätä aloitteellisten kansalaisten ilmastotoimintaa. On silti selvää, että kokonaistehokkaaseen ilmastopolitiikkaan tarvitaan tuotantoperäisten päästöjen sääntelyn lisäksi kestäväan kulutukseen kannustavia toimia. Liberalistinen ajattelu on nykyisin vahvaa, mikä osaltaan tekee ymmärrettäväksi sen, että kulutuksen säätelytoimiin suhtaudutaan nihkeästi ja vapaaehtoisuutta painotetaan kuluttajanvalinnoissa. Kunnianhimoinen ilmastopolitiikka edellyttää kuitenkin keskustelua säätelyn kaikilla tasoilla siitä, miten yhteiskunnallisin keinoin voidaan edistää kestäväa kulutusta. Ian Gough on tehnyt meille ymmärrettäväksi sen, miten kestävä kulutus laajoissa joukoissa edellyttää valtavaa yhteiskunnallista oppimisprosessia sopeuttaa kulutus niukempaan malliin, jossa viitetaustana ovat pikemminkin perustarpeet kuin yhäti kasvavat kulutustoiveet ja -halut.

Ympäristöä säästävään kulutukseen on vielä paljon matkaa etenkin korkean kulutuksen maissa. Silti havaitaan yhä enemmän vapaaehtoista siirtymää kestävämmän kulutuksen malleihin. Monet näkevät solidaarisuuden globa-

lisoituneessa maailmassa uudella tavalla niin, että solidaarisuuden piiriin kuuluvat esimerkiksi kaukaiset köyhät ja tulevat sukupolvet, ja pitävät myös tätä perusteena tavoitella kestäväa kulutusta. Nykyisin nämä usein nuoret, kestäväan kulutuksen edelläkävijät ovat kuitenkin vähemmistö. Tarvitaan siis julkisen vallan toimia tukemaan tätä tärkeää kulttuurista transformaatiota kulutusvalinnoissa.

Suomessa on viime aikoina tehty kiinnostavia kestäväan kehityksen ekososiaalisia innovaatioita esimerkiksi ruokapolitiikassa. Ruokahävikin vähentäminen on yksi tärkeä ilmastotoimi, johon kunnissa on ryhdytty. Kuntien toimesta joukkoruokailun hävikkii on vähennetty tarjoamalla ylijäämästä ilmaisia tai hyvin halpoja aterioita lähialueen asukkaille. Monet kunnat ovat muutoinkin ottaneet vahvan aloitteellisen roolin ilmastopolitiikassa. Kunnat voivat omilla toimillaan tukea kansalaisten kestäväan kulutuksen valintoja ja vaikuttaa erityisesti julkisiin hankintoihin kestäväa kulutusta edistävällä tavalla. Jyväskylässä kouluaterioita on tarjottu koulun ympäristön asukkaille välittömästi lounasajan jälkeen. Tällaiset aloitteet pienentävät ruokahävikkiä ja samalla tuovat ruokakysymyksen myös laajempaan tarkasteluun siellä, missä ihmiset arjessaan ovat ja toimivat. On tärkeätä, että ilmastotoimet voidaan nähdä osana arkea. Näin ihmiset osaavat ryhtyä myös oma-aloitteisesti ilmastotoimiin, kun ilmastokysymys hahmottuu arjessa selkeästi ja kääntyy ymmärrettäväksi käytännöllisiksi toimiksi.

ILMASTOTOIMIEN SOSIAALINEN HYVÄKSYTTÄVYYS

Ilmastotoimien edistymisestä huolimatta ilmastonmuutoksen havaitseminen vaihtelee edelleen paljon. Vaikka Pariisin sopimuksen (2015) jälkeen ilmastokysymys ja siihen liittyvät toimet ovat saaneet kasvavaa hyväksyntää monissa maissa, ilmastotoimien merkitystä arvioidaan edelleen hyvin eri tavoin maailmalla ja myös eri kansallisvaltioiden sisällä. Merkittävin poikkeama globaalin ilmastopolitiikan edistyksestä on presidentti Trumpin hallinto Yhdysvalloissa, kun se asettaa tietoisesti uusia esteitä ilmastopolitiikalle. Tämä on suuri pettymys, sillä odotimme toimeenpanon edistyvän nopeasti, kun Pariisin sopimus ratifioitiin nopeasti.

Niinpä haluan kiinnittää tässä kommentissani vielä huomiota siihen, että onnistunut ilmastopolitiikka todellakin edellyttää taustakseen monitieteellistä yhteisöä, jossa osataan paremmin lukea ja ennakoida myös ilmastopolitiikkaa toteuttavien yhteiskuntien dynamiikkaa ja erityisesti sitä, miten ilmastopolitiikasta voidaan tehdä entistä hyväksyttävämpää ja näin ehkäistä USA:n liittovaltion kaltaisia taka-askeleita. Mitä laajemmaksi ja syvemmäksi ilmastotoimien vaikutusalue yhteiskunnassa käy – ja tämä laajentuminen on odotettavissa – sitä enemmän ilmastotoimilla on vaikutusta uusien normitusten kautta arkipäivän elinoloihin.

Suomessa ilmastotoimien hyväksyttävyyttä pyritään lisäämään myös ilmastolain (609/2015) tuella. Ilmastolain tarkoituksypykälässä nimittäin todetaan, että lain tarkoitus on ”*vahvistaa eduskunnan ja yleisön mahdollisuuksia osallistua ja*

vaikuttaa Suomen ilmastopolitiikan suunnitteluun”. Näin halutaan lisätä ilmastotoimien valmistelun läpinäkyvyyttä ja saada mukaan monet toimijat. Yhteiskuntatieteilijöillä on tässä hyvä haaste selvittää mitä ”yleisö” tässä tapauksessa voisi tarkoittaa, ja miten täsmällisesti ottaen se voi antaa osallistuvan panoksensa ilmastotoimien suunnitteluun.

Ilmastotoimien hyväksyttävyyttä punnitaan sitä mukaa kun toimet konkretisoituvat ja tulevat näkyviksi ihmisten arjessa. Suomen hallituksen nykyinen energia- ja ilmastostrategia (2016) on tunnistanut liikenteen päästöjen vähentämisen keskeisenä alueena, joka ei kuulu päästökaupan piiriin ja joka on siis hallituksen aktiivisin toimin suoremmin säädeltävissä kuin esimerkiksi teolliset päästölähteet. Muutokset liikenteen – erityisesti kaupunkiliikenteen ja julkisen liikenteen – infrastruktuurissa vaikuttavat ihmisten arkeen monin tavoin, ja toimien sosiaalinen hyväksyttävyyttä voi osoittautua näissä muutoksissa hyvin haastavaksi.

On todennäköistä, että ilmastotoimien sosiaalinen hyväksyttävyyttä alkaa kiinnostaa valtioiden hallituksia Euroopassa ja myös muualla sitä mukaa kun ilmastopolitiikan kunnianhimoa nostetaan ja siirrytään ekstensiivisistä intensiivisiin ilmastotoimiin. Myös tarve aktivoida kansalaisten osallistumista ilmastopolitiikkaan kasvaa, ja samalla tarve löytää oikeasti toimivia osallistamisen strategioita. Sosiaalipolitiikan näkökulmasta tärkeintä on identifioida haavoittuvia ryhmiä ja ryhtyä suojaaviin toimiin. Nyt ei ole kysymys vain ilmastonmuutoksen suorista vaikutuksista kuten esimerkiksi helleaaltojen riskistä vanhuksille, vaan myös ilmastotoimien

sosiaalisten vaikutusten arvioinnista eri väestöryhmille ja erityisesti niille, jotka jo valmiiksi ovat haavoittuvassa asemassa. Sosiaalipoliitikoilla on tärkeä tehtävä paitsi tunnistaa ilmastopolitiikan haavoittuvat ryhmät myös tukea näiden mahdollisuutta puhua tarpeistaan omalla äänellään.

ILMASTOPOLITIIKKA JA TIETEEN KIELI

Viimeinen kommenttini koskee tieteellistä tietoa ja asiantuntijoiden roolia ilmastopolitiikassa. Olen samaa mieltä professori Goughin kanssa siitä, että yhteiskuntapolitiikan suurista sektoreista ilmastopolitiikka on sektori, joka nojaa tieteelliseen tietoon enemmän kuin mikään toinen toimialue tätä ennen. Sosiologisesta näkökulmasta tieteen valtava rooli ilmastopolitiikassa on osin johtanut ajatukseen, jonka mukaan koko asia on niin iso ja monimutkainen ja sisältää niin paljon epävarmuuksia, että ongelmanratkaisu on parasta jättää asiantuntijoiden ja globaalien organisaatioiden huoleksi. Uskoisin kuitenkin, että yleinen tietoisuus korkean kulutuksen maissa on jo ohittanut tämän vaiheen. Nyt ilmastopolitiikka näyttää politisoituvan hyvää vauhtia, kuten muutkin alat, joilla on suurta julkista mielenkiintoa.

On siis tärkeää pohtia, miten puhumme ilmastonmuutoksesta ja yrittää puhua siitä ja ilmastotoimista sellaisella kielellä, jonka voimme jakaa monien toimijoiden kanssa. Niinpä voimme pohtia myös sitä, minkälaiset tiedon yhteistuotannon muodot (ks. esim. Jasanoff 2004) ovat ilmastopolitiikassa mahdollisia ja miten kasvattaa eri toimijoiden kognitiivisia resursseja osallistua ilmas-

totoimiin. Sosiaalipolitiikan tärkeiden näkökohtien kuten hyvinvoinnin, tasa-arvon sekä ilmastotoimien sosiaalisen hyväksyttävyyden kannalta tässä on vielä paljon tehtävää. Olisi yhdistettävä sosiaalipolitiikka ja ilmastopolitiikka niin, että tämä yhdistäminen palvelee parhaalla mahdollisella tavalla toimeentulon turvaa laajassa väestössä mutta myös kannustaa arkielämän sopeuttamista säästäväisyyteen ja tukee elämäntaparemonttia uuteen ekososiaaliseen resilienssiin.

KIRJALLISUUS

- Driessen, Peter & JH Behagel & DLT Hegger & HLP Mees & L Almesjo & Steinar Andresen & Fabio Eboli & Sebastian Helgenberger & Kirsten Hollaender & Linn Jacobsen & Marja Järvelä & Jeppe Laessoe & Sebastian Oberthür & David Avelar & Ulrich Brand & Achim Brunnengraeber & Harriet Bulkeley & Daniel Compagnon & Simin Davoudi, & Heide Hackmann & Jörg Knieling & Corrine Larrue & Björn Ola Linner & Orla Martin & Karen O'Brien & Saffron O'Neill & HFMW Van Rijswijk & Bernd Siebenhuener & K Termeer & A Verbruggen (2013) *Societal transformations in the face of climate change, Research priorities for the next decade*. Copernicus Institute of Sustainable Development. Utrecht: Utrecht University.
- Glikson, Andrew Yoram (2017) *The Plutoscene: Blueprints for the Post-Anthropocene Greenhouse Earth*. Springer. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-57237-6>
- Gough, Ian (2017) *Heat, Greed and Human Need. Climate Change, Capitalism and Sustainable Wellbeing*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing. <https://doi.org/10.4337/9781785365119>
- Jasanoff, Sheila (2004) *Ordering Knowledge, Ordering Society*. Teoksessa Sheila Jasanoff (toim.) *States of Knowledge*. London: Routledge, 13–45.

- Lafferty, William M. & Eckerberg, Katarina (2013) *From the Earth Summit to Local Agenda 21. Working towards Sustainable development*. London: Routledge.
- Räikkönen, Timo (2016) Työtä luonnon ehdoilla? Resilienssijattelu ja kestävä työ. *Acta Universitatis Tamperensis* 2162. Tampere: Tampere University Press.
- Ulvila, Marko & Wilén, Kristoffer (2017) Engaging with Plutocene: moving towards degrowth and post-capitalistic futures. Teoksessa Pasi Heikkurinen (toim.) *Sustainability and Peaceful Coexistence for the Anthropocene*. London and New York: Routledge.
- UN Documents: Gathering a Body of Global Agreements. Agenda 21. <http://www.un-documents.net/agenda21.htm>, Luettu 30.7.2018.
- Zalasiewicz, Jan & Williams, Mark & Haywood, Alan & Ellis, Michael (2011) The Anthropocene: a new epoch of geological time? *Philosophical Transactions of the Royal Society*, 369 (1938), 835–841.